

ПАЛАМАРЧУК О. В.,

майор поліції,

ад'юнкт докторантури та ад'юнктури

(Національна академія внутрішніх справ)

УДК 343.9

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2022.3.31>**АМЕРИКАНСЬКИЙ ДОСВІД ЗАПОБІГАННЯ РОЗБОЯМ, ПОЄДНАНИМ
З ПРОНИКНЕННЯМ У ЖИТЛО, ІНШЕ ПРИМІЩЕННЯ ЧИ СХОВИЩЕ**

У статті розглянуто один з ключових видів запобігання розбоям, поєднаним з проникненням в житло, інше приміщення чи сховище (ч. 3 ст. 187 КК України) – участь громадськості у такій діяльності. Наголошено, що громадські організації, об'єднання, а також окремі громадяни можуть приймати активну безпосередню участь у запобіганні корисливо-насильницьким кримінальним правопорушенням. Участь громадськості у превентивній діяльності розбоїв, поєднаним з проникненням в житло, інше приміщення чи сховище, визначено надзвичайно важливим аспектом позитивного зменшення динаміки їх вчинення. Зважаючи на те, що на початку минулого століття Сполучені Штати Америки були державою з високим рівнем криміногенної обстановки, на початку цього століття ця держава вийшла на максимально високий рівень населення від корисливих посягань з застосуванням насильства на власність. Саме тому наведено приклади позитивного досвіду США у залученні громадськості до запобігання корисливо-насильницьким кримінальним правопорушенням. Окреслені основні напрями діяльності вищевказаного запобігання: участь у програмах профілактичного спрямування; патрулювання у громадських місцях; участь у просвітницьких заходах; надання інформації про вчинені кримінальні правопорушення. Визначена розгалужена структура запобіжних органів та організацій, ключову роль в яких відіграють цивільні особи: Управління програм юстиції (The Office of Justice Programs – OJP), Міжвідомча рада щодо координації національних програм боротьби зі злочинністю молоді, Консультативна виправна рада, Національна комісія щодо цілей та стандартів функціонування системи кримінальної юстиції та розробки довгострокових програм запобігання злочинності. Визначено основні напрями удосконалення запобігання розбоїв, поєднаний з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище: збільшити об'єм державного фінансування громадських організацій та об'єднань, розширити систему просвітницьких заходів, покращити якість патрулювань за участю окремих громадян.

Ключові слова: американський досвід, громадськість, запобігання, кримінальні правопорушення, розбій, поєднаний з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище, поліція.

Palamarchuk O. V. American experience in preventing robbery combined with breaking into a home, other premises or storage

The article considers one of the key types of prevention of robbery, combined with penetration into housing, other premises or storage (Part 3 of Article 187 of the Criminal Code of Ukraine) – public participation in such activities. It was emphasized that public organizations, associations, as well as individual citizens can take an active part in the prevention of mercenary and violent criminal offenses. Public participation

in the preventive activities of robberies, combined with the penetration of housing, other premises or storage, is identified as an extremely important aspect of positively reducing the dynamics of their commission. Given that at the beginning of the last century the United States of America was a country with a high level of criminogenic situation, at the beginning of this century this country reached the highest level of the population from selfish encroachments with violence against property. That is why there are examples of positive US experience in involving the public in the prevention of mercenary and violent crimes. The main activities of the above prevention are outlined: participation in prevention programs; patrolling in public places; participation in educational activities; providing information on committed criminal offenses. An extensive structure of precautionary bodies and organizations has been identified, in which civilians play a key role: The Office of Justice Programs (OJP), Interdepartmental Council for the Coordination of National Youth Crime Programs, Advisory Correctional Council, National Commission on the Goals and Standards of the Criminal Justice System and Development of Long-Term Crime Prevention Programs. The main directions of improving the prevention of robbery, combined with the penetration of housing, other premises or storage: to increase public funding of public organizations and associations, expand the system of educational activities, improve the quality of patrols with the participation of individual citizens.

Key words: *American experience, the public, prevention, crime, burglary combined with burglary, other premises or storage, police.*

Вступ. Конституція України визначає, що людина, її життя, здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Право приватної власності є непорушним, і ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності (ст. 41 Конституції України). Також Основний Закон кожному гарантує недоторканність житла [1].

Пролонгуючи вищезазначені положення у Кримінальному кодексі України (далі – КК), законодавець передбачає кримінальну відповідальність за корисливо-насилені посягання на власність. Такі кримінальні правопорушення посягають на право власності (володіння, користування чи розпорядження) та здоров'я особи, поєднуючи корисливі наміри з агресивними, насильницькими засобами їх задоволення. Одними з найпоширеніших кримінальних правопорушень є розбої, поєднані з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище, передбачені ч. 3 ст. 185 КК України. Динаміка вчинення цього різновиду розбоїв збільшується з кожним наступним роком, зважаючи на складну соціально-економічну ситуацію у країні.

Вчинення такого виду кримінальних правопорушень завжди викликає підвищену негативну увагу з боку суспільства та держави – за кількістю вчинених суспільно-небезпечних дій громадяни оцінюють стан правопорядку у державі та рівень особистої безпеки в районі, місті тощо. У час прогресивних технологій соціально-економічні умови життя суспільства постійно змінюються. Злочинність також прогресує, рухаючись на крок попереду порівняно зі способами та засобами запобігання їй. Негативні зміни у вигляді підвищеної кількості кримінально-протиправних діянь зумовлені не лише дією традиційних причин та умов, а й такими явищами, як економічна нестабільність, поширення у суспільстві правового нігілізму, незадоволення населення результатами реформ у різних сферах життя, недосконалість правоохоронної системи та ін. Дія цих факторів посилюється умовами гібридного військового протистояння, внаслідок якого збільшується об'єм неконтрольованого обігу вогнепальної зброї, вибухонебезпечних пристроїв на території України. Зазначене свідчить про підвищену небезпеку розбоїв, поєднаних з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище, що зумовлює необхідність удосконалення існуючих та розробки нових ефективних методик протидії, які б сприяли подоланню об'єктивних та суб'єктивних труднощів у діяльності підрозділів Національної поліції.

Однак, Україна не перша держава у світі, де виникла проблема запобігання розбоям, поєднаним з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище. Більшість іноземних країн на певних етапах свого державотворення розробляли методики ефективного запобігання цим видам кримінальних правопорушень, а найбільш розвинені світові лідери постійно працюють над вдосконаленням кримінального, кримінально-виконавчого та превентивного законодавства, адже злочинність – це явище динамічне, й для ефективного йому запобігання процес вдосконалення нормативної бази повинен бути безперервним та ефективним. Прикладом такого вдалого запобігання є правозастосовна практика, яка розроблена фахівцями різних рівнів у Сполучених Штатах Америки (далі – США).

Тому лише після інформаційно-аналітичного дослідження українського та американського законодавства можливо розробити певні рекомендації для системи ефективних заходів запобігання зазначеним кримінально-протиправним діянням.

Проблематика запобігання кримінальним правопорушенням, у тому числі й розбоям, поєднаним з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище була точково розглянута в роботах фахівців у галузі кримінального права, кримінології, кримінального процесу, кримінально-виконавчого права, криміналістики, оперативно-розшукової діяльності: А. П. Закалюка, А. Ф. Зелінського, М. Г. Колодяжного, В. М. Кудрявцева, Н. В. Кулакової, О. Г. Кулика, В. А. Мисливого, С. В. Нікітенко, Д. В. Петрова, В. І. Осадчого, Д. В. Рівмана, Г. В. Федотової, В. І. Шакуна, С. В. Албули, М. П. Водька, В. О. Глушкова, Е. О. Дідоренка, О. Ф. Долженкова, Я. Ю. Кондратьєва, Д. Й. Никифорчука, Ю. Ю. Орлова, М. А. Погорєцького, О. О. Подобного та ін. Деякі теоретико-прикладні аспекти протидії розбоям оперативними підрозділами Національної поліції (органів внутрішніх справ), у тому числі з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище досліджувалися у працях В. М. Атмажитова, О. М. Бандурки, В. Г. Боброва, О. С. Вандишева, Д. В. Гребельського, В. А. Кузнєцова, В. Г. Камиша, П. К. Кривошеїна, В. І. Грачова, В. А. Лукашова, О. А. Гапона, О. Ф. Долженкова, І. П. Козаченка, С. С. Овчинського, О. П. Снігерьова, Б. І. Бараненка, В. Г. Боброва, Г. М. Бірюкова, В. В. Матвійчука, В. Л. Регульського, О. І. Чулкової, В. В. Шувалова, Г. О. Черного, А. В. Єфремова, В. О. Сілюкова та інших дослідників. Незважаючи на вагомий внесок науковців у розробку зазначеної проблематики, питання запобігання розбоям, поєднаним з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище оперативними підрозділами Національної поліції України у системі протидії злочинності є недостатньо розробленими. Також не враховано позитивний іноземний досвід запобіганням цим видам кримінальних правопорушень.

Завданням статті є дослідження провідного американського досвіду запобігання розбоям, поєднаним з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище.

Результати дослідження. Досвід США у запобіганні розбоям в цілому, та розбоям, поєднаним з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище, зокрема, є цінним не лише для теорії, а й передусім для практики запобігання злочинності в Україні.

Наша держава на теперішній час перебуває у стані глибокої політичної, економічної та соціальної кризи. Є розбалансованою діяльність органів кримінальної юстиції. Судова система й правоохоронні органи знаходяться на стадії реформування та якісних організаційно-управлінських перетворень [2].

Саме тому вивчення сучасного прогресивного зарубіжного досвіду запобігання розбоям, поєднаним з проникненням у житло, інше приміщення чи сховище, заслуговує на увагу.

Зарубіжний досвід протидії розбоям вказує на те, що США входять до країн, в яких стратегія громадського впливу на злочинність реалізується найкраще. Поступова стабілізація стану злочинності – скорочення її основних кількісно-якісних показників (зменшення кількості вчинення розбоїв у квартирах, в магазинах, на складах тощо) свідчить про велику роль у процесі запобігання громадськості. Враховуючи вищезазначене, можемо стверджувати, що залучення громадськості до запобігання корисливо-насильницьким кримінальним правопорушенням має високий рівень ефективності.

Незважаючи на те, що основою американської кримінологічної моделі є принцип «нульової терпимості до кримінального правопорушення», який передбачає так звану стратегію війни зі злочинністю і охоплюється конкретно визначеною поліцейською правоохоронною концепцією, при цьому в системі суб'єктів запобігання злочинності США (мається на увазі загальна структура соціально-правового контролю) громадськість відіграє помітну роль. У цій країні близько 1 млн співробітників правоохоронних органів є цивільними особами, які належать до громадськості, яка бере участь у запобіганні злочинності. В Україні такий, досвід на нашу думку, був не припустимим до реформи правоохоронних органів 2015 року, коли структура правоохоронних органів була «закритою» та мала радянську модель побудови. З кожним наступним роком правоохоронні органи, Національна поліція України, зокрема, стають більш відкритими для участі громадян у їх діяльності та залучають окремих активістів до процесу запобігання корисливо-насилюницьким кримінальним правопорушенням проти власності.

У зв'язку з вищезазначеним, можемо провести класифікацію форм роботи громадськості США за критерієм характеру його діяльності щодо запобігання розбоям, поєднаним з проникненням в житло, інше приміщення чи сховище:

- 1) участь у програмах профілактичного спрямування;
- 2) патрулювання у громадських місцях;
- 3) участь у просвітницьких заходах;
- 4) надання інформації про вчинені кримінальні правопорушення.

Участь у програмах профілактичного спрямування – один з найбільш перспективних напрямів для реалізації американської сучасної кримінологічної політики. Основи застосування такого програмного підходу до вирішення проблеми зменшення кількості розбоїв у цій країні були закладені кілька десятиків років тому. Американськими урядовими програмами по запобіганню розбоям (в числі всіх кримінальних правопорушень) передбачено визначення декількох напрямів соціологічних досліджень, розробку та вдосконалення методик їх здійснення, підготовку відповідного персоналу та безпосередню реалізацію профілактичних заходів.

У сфері протидії злочинності в США на законодавчому рівні існують спеціальні органи: Міжвідомча рада щодо координації національних програм боротьби зі злочинністю молоді, Консультативна виправна рада, Національна комісія щодо цілей та стандартів функціонування системи кримінальної юстиції та розробки довгострокових програм запобігання злочинності та інші.

На базі Міністерства юстиції США працює агенція Управління програм юстиції (The Office of Justice Programs – OJP). Цей орган прямо співпрацює з громадськими об'єднаннями щодо охорони правопорядку в державі. До його функцій належать вивчення й оцінка наявної системи юстиції на федеральному та місцевому рівнях, запровадження інновацій в роботі суб'єктів кримінальної юстиції, удосконалення існуючої системи юстиції. Виходячи з цього, основні завдання Управління програм юстиції полягають в наступному: 1) укріплення на місцевому рівні партнерських відносин між державою та усіма учасниками, зацікавленими у справі протидії злочинності; 2) розробка науково обґрунтованих підходів щодо запобігання злочинності з боку органів кримінальної та ювенальної юстиції [3].

Така форма запобігання розбоям, поєднаним з проникненням в житло, інше приміщення чи сховище має позитивну перспективу реалізації в Україні. Адже на даний момент при Міністерстві внутрішніх справ України не створено консультативно-дорадчих чи інших органів, які працювали б в напрямку запобігання корисливо-насилюницьким посяганням проти власності.

Патрулювання у громадських місцях. Ця форма роботи була започаткована ще в 70-х роках XX століття. Однак, відразу виявилася неефективною. Згодом стало зрозуміло, що патрулювання дає результат через певний проміжок часу, саме тоді можна оцінити позитиві чи негативні тенденції у статистичних даних. До того ж патрулювання повинне мати безперервний, системний характер. Новітня концепція патрулювання базується на прин-

ципі «community policing». Одна з найбільш ефективних форм реалізації цього принципу – широке залучення громадян до патрулювань.

Прикладом діяльності вищевказаних добровільних патрулів у штаті Вашингтон стало зменшення кількості розбоїв поєднаних зі зломом приміщень на 40 % [2].

В Україні при органах місцевого самоврядування існують добровільні громадські організації, учасники яких при взаємодії з органами Національної поліції мають право патрулювати вулиці, прилеглі території, об'єкти. При попередній домовленості з органами Національної поліції можуть бути залучені до виїзду на місце події разом з членами слідчо-оперативної групи. Але жодний нормативно-правовий акт не передбачає навчання громадськості, щоб покращити рівень її співпраці з Національною поліцією.

До основних форм роботи добровільних патрулів належать:

- перевірка збереження особистого майна громадян, які знаходяться за межами міста з різних причин;
- спостереження за підозрілими особами та припинення антисоціальної поведінки з їх боку;
- інформування громадськості про вчинення у місті корисливо-насильницьких кримінальних правопорушень;
- видача письмових попереджень особам, які здійснили паркування автомобіля у недозволених місцях;
- охорона громадського порядку в найбільш криміногенних місцях;
- патрулювання в центрі міста з метою охорони майна в офісах юридичних осіб.

Участь у просвітницьких заходах. Найбільш дієва сучасна форма залучення громадськості до запобігання кримінальним правопорушенням. У ній беруть участь Цивільні поліцейські академії, які почали свою роботу у 1985 році у штаті Флорида. Такі академії працюють у різних американських містах, де існує необхідність активного запобігання кримінальним правопорушенням.

Однак, участь американської громадськості не обмежується межами міста, штату чи країни. Так, в США вже понад півстоліття (з 1960 р.) функціонує урядове агентство під назвою «Peace Corps» (Корпус миру). Його діяльність спрямована на зміцнення миру та дружби між народами світу, в тому числі й в Україні. В нашій державі ця організація з 1992 р. допомагає громадянам України шляхом надання компетентних спеціалістів для задоволення існуючих потреб у технічній кваліфікації, сприяє кращому розумінню американців українцями і навпаки [4].

Нині у світі існує кілька громадських організацій, які реалізують різні проєкти у сфері запобігання злочинності. Наприклад, геолокаційний проєкт «Карта злочинності», який збирає, узагальнює та аналізує сучасний стан злочинності.

Надання інформації про вчинені кримінальні правопорушення. В американській кримінологічній теорії цей вектор кримінологічної політики держави досить розвинений, державні органи приділяють йому чимало уваги. Його суть полягає в підвищенні рівня довіри населення до поліції та заохочення громадян за допомогу у розкритті та розслідуванні різних видів кримінальних правопорушень.

В США набув поширення спеціальний проєкт «Crime Stoppers» (Зупини злочинця), що передбачає тісне співробітництво засобів масової інформації, правоохоронних й адміністративних органів і добровільних інформаторів у сфері протидії злочинності [5]. Історія цього запобіжного підходу в США починається з 1976 р. Спочатку він полягав у створенні безкоштовної конфіденційної телефонної лінії, за допомогою якої можна залишити анонімну інформацію про певне кримінальне правопорушення чи особу, яка його вчинила. Підвалиною сучасної практики реалізації указанного проєкту є матеріальна винагорода розміром від 100 до 1000 дол. США тих осіб, які надають будь-які відомості про вчинене латентне кримінальне правопорушення [6]. При цьому у фінансуванні програми «Зупини злочинця» беруть участь комерційні структури (банки, окремі бізнесмени), які зацікавлені у захисті своїх інтересів та скороченні місцевої злочинності [7]. Наприклад, в м. Бостон протягом

1986–1996 рр. завдяки тісному співробітництву громадян й поліції вдалось скоротити рівень злочинності майже на третину [8].

В Україні така форма запобігання розбоям поєднаним, з проникненням в житло, інше приміщення чи сховище є не надто поширеною.

Висновки. Ґрунтовний аналіз сучасної практики запобігання злочинності в США свідчить, що роль громадськості є провідною у системі всіх суб'єктів запобігання розбоям поєднаним, з проникненням в житло, інше приміщення чи сховище. Це обґрунтовується розмаїттям організаційних форм роботи різних громадських об'єднань, значними обсягами державного фінансування, розширенням сфер такої діяльності. Цей позитивний американський досвід варто розглянути в реаліях українського сьогодення для можливості імплементації у вітчизняну практику. Наприклад, розширити державне фінансування громадських об'єднань, які беруть участь у запобіганні розбоям поєднаним, з проникненням в житло, інше приміщення чи сховище (наприклад, патрулюють такі об'єкти). Також варто було б розширити систему просвітницьких заходів, які проводять працівники поліції (правоохоронних органів) з громадянами щодо недопущення порушень прав приватної власності на майно останніх з боку сторонніх осіб. Перелік таких заходів є не вичерпним. При окресленні пріоритетних напрямів запобігання розбоям поєднаним, з проникненням в житло, інше приміщення чи сховище потрібно виходити з існуючої оперативної ситуації на конкретній території в конкретний проміжок часу. Таким чином, при розширенні заходів по запобіганню корисливо-насильницьким кримінальним правопорушенням органи Національної поліції стають у більшій мірі інститутом захисту та відновлення порушених прав осіб, ніж каральним органом з механізмом переслідування та репресій.

Список використаних джерел:

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show>
2. Колодяжний М. Г. Сучасний зарубіжний досвід громадського впливу на злочинність : монографія / М. Г. Колодяжний. За ред. В. В. Голіни. Харків : Право, 2017. 252 с. URL: https://ivpz.kh.ua/wp-content/uploads/2019/02/monogr_kolodyagnii_2017.pdf
3. The Office of Justice Programs. URL: <http://www.ojp.gov>. – Зоголовок з екрана.
4. Корпус миру. URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/Корпус_миру – Зоголовок з екрана.
5. Голіна В. В. Запобігання злочинності (теорія і практика). Харків, 2011. С. 117.
6. Шакур В. І. Урбанізація і злочинність : монографія. Київ, 1996. С. 223.
7. Бандурка О. М. Партнерські взаємовідносини між населенням та міліцією. Харків. 2003. С. 268–269.
8. Community involvement in crime prevention. Tenth United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders. Vienna, Austria. 2000.
9. Денисова Т. А. Про нові підходи боротьби зі злочинністю: зарубіжний досвід. *Вісник Луган. ін-ту внутр. справ МВС України*. Спец. вип. «Адміністративно-правові та кримінологічні аспекти діяльності органів внутрішніх справ прикордонних районів». Луганськ, 2000. С. 119–122.
10. Колодяжний М. Г. Громадський вплив на злочинність у США. *Юридичний журнал*. 2013. № 9–10. С. 176–177.
11. Про рішення Ради національної безпеки та оборони України від 15.02.2008 року «Про хід реформування системи кримінальної юстиції та правоохоронних органів» : Указ Президента України від 08.04.2008. № 311/2008. *Офіційний вісник України*. 2008. № 27. С. 838.

